

прогнозування НАН України, Мін-во економіки та з питань євроінтеграції України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.

3. Кондратьев Н. (1892–1938). Большие циклы конъюнктуры и теория предвидения / Н.Д. Кондратьев; Междунар. фонд Н.Д. Кондратьева и др. – М.: Экономика, 2002. – 765, с.

4. Лапина Н.В., Рогова И.Ю., Рогов А.В. Развитие инновационной деятельности: теория и практика / Под общ. ред. д.э.н., проф. В.М. Ларина. – Саратов: СГСЭУ, 2003. – 178 с.

5. Уткин Э.А., Морозова Г.И., Морозова Н.И. Инновационный менеджмент. – М.: АКАЛИС, 1996. – 207, с.

6. Шумпетер Й. Теория экономического развития: Исслед. предпринимат. прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры: Пер. с нем. В.С. Автономова и др. – М.: Прогресс, 1982. – 455 с.

7. Justus Haucapt, Christian Wey. Unionisation Structures and Innovation Incentives, (Discussion Papers January 2004) / DIW Berlin, German Institute for Economic Research // www.diw.de.

Отримано 05.09.2007

УДК 658.589

Л.А. ЛИСЕНКО

Харківський національний економічний університет

ПІДХІД ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Уточнюється поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємства». Запропоновано для узагальнюючої оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства враховувати її основні складові.

У конкурентному ринковому середовищі успішне функціонування та розвиток промислових підприємств значною мірою залежать від рівня їх інноваційної активності. Впровадження інновацій дозволяє підприємству підвищувати конкурентоспроможність продукції (робіт, послуг) та розширювати її асортимент, зберігати традиційні ринки збуту і створювати нові, вдосконалювати процес виробництва та управління, покращувати умови праці. Однак, незважаючи на конкурентні переваги, які здатні забезпечити розробку і впровадження інновацій, в Україні зберігається тенденція до зменшення питомої ваги промислових підприємств, що здійснюють інноваційну діяльність. За даними [1], в 2003 р. інноваційною діяльністю займалися 15,1% загальної кількості промислових підприємств України, в 2004 р. їх кількість скоротилася до 13,7%, а в 2005 р. – до 11,9%.

Серед найбільш вагомих факторів, які перешкоджають підприємствам здійснювати інноваційну діяльність, в [1] зазначені нестача власних коштів, значні витрати на нововведення, недостатня фінансова підтримка держави, високий економічний ризик, недосконалість зако-

нодавчої бази тощо. На нашу думку, нарівні з переліченими факторами слід відзначити певну недосконалість методів оцінки ефективності інноваційної діяльності, що спричиняє відповідні труднощі із залученням коштів інвесторів, підтримкою держави, а також лише підприємство можливості адекватно оцінити вплив інновацій на кінцеві результати його діяльності.

Окремі аспекти оцінки ефективності інноваційної діяльності розглянуті в працях І.Журавкової, Е.Крилова, В.Соловйова, П.Харіва [2-4] та ін. Переважна більшість авторів приділяє основну увагу питанням оцінки економічної ефективності інноваційної діяльності [5, 6]. Е.Крилов, І.Журавкова в [2] пропонують для окремого підприємства розрізняти виробничу, фінансову та інвестиційну ефективність від реалізації інновацій. П.Харів, О.Собко в [4] зазначають необхідність визначення ефективності інноваційної діяльності підприємства за такими напрямками оцінки: науково-інформаційного і технічного рівня підприємства, техніко-економічної ефективності інноваційних проектів. Наведений перелік підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства є далеко не вичерпним.

Різноманітність підходів до оцінки ефективності інноваційної діяльності свідчить про складність і багатогаспектність цього питання, що викликає необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Це обумовило мету статті, яка полягає в уточненні сутності поняття «ефективність інноваційної діяльності підприємства» і подальшому розвитку методичних підходів до її оцінки в сучасних умовах господарювання.

Дослідження здійснено з використанням загальнонаукових методів аналізу і синтезу, аналогії, логічного узагальнення, а також методу експертних оцінок.

Базовим поняттям для визначення сутності ефективності інноваційної діяльності є «ефективність». У науковій літературі існують різні підходи до трактування цього поняття, однак характерним для більшості з них є відображення тісного зв'язку «ефективності» та «ефекту» (таблиця). Найпоширенішим є підхід, коли ефект розглядається як абсолютний показник, який характеризує величину перевищення вартісної оцінки результатів над витратами, а ефективність – як співвідношення цих результатів та витрат. Отже, маючи однакові елементи – результати і витрати – ефективність та ефект характеризують об'єкт різним чином: в абсолютному (ефект) чи відносному (ефективність) вираженні. В.Соловйов у роботі [3] розкриває інший аспект ефективності, зазначаючи, що «ефективність» у широкому розумінні є економічною категорією, яка проявляється за допомогою сукупності як аб-

солютних, так і відносних показників. При такому підході ефект виступає однією з компонент ефективності.

Визначення понять «ефективність» та «ефект»

Автор, джерело	Визначення	
	ефективність	ефект
Українсько-російський економічний тлумачний словник [7, с. 113, 114]	Відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, визначені як відношення результату до витрат, що замовили і забезпечили його отримання	Результат, що досягається, у його матеріальному, грошовому, соціальному вираженні
Економічна енциклопедія [8, с. 505, 508]	Здатність приносити ефект, результативність процесу, проекту тощо, які визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, які забезпечили цей результат	Досягнутий результат у різних формах вияву
Бойчик І.М. [9, с. 217]	Відносна величина, що характеризує результативність будь-яких витрат; відношення ефекту від здійснення заходів до витрат на них	Результат будь-якого заходу, який найчастіше виражається певною грошовою сумою
Іванієнко В.В. [10, с. 286]	Ступінь реалізації цілей організації за мінімальних, але необхідних витрат. Це відношення результату діяльності організації до витрат на його якісне досягнення	Абсолютна величина будь-яких цілеспрямованих змін у системі

Враховуючи виявлені аспекти поняття «ефективність», її, на нашу думку, можна трактувати як кількісну характеристику об'єкту (проекту, програми, процесу та ін.), що відображає його кінцеву результативність і розкриває міру повноти та якості досягнення поставлених цілей за допомогою системи показників. З урахуванням розглянутого вище пропонуємо під ефективністю інноваційної діяльності підприємства розуміти кількісне вираження її результативності за допомогою системи показників, які характеризують відношення результатів інноваційної діяльності та витрат на її здійснення.

В рамках управління інноваційною діяльністю підприємства важливе значення має оцінка її ефективності на наступних етапах (стадіях):

- 1) відбору інноваційних проектів при формуванні інноваційної програми підприємства;
- 2) моніторингу результатів впровадження окремих інноваційних проектів і виконання інноваційних програм у цілому.

В межах даної статті розглянуто методичні аспекти оцінки ефективності інноваційної діяльності на основі отриманих результатів впровадження інноваційних проектів і програм на підприємстві.

Інноваційна діяльність потребує значної кількості різних видів

ресурсів, а її результати проявляються в усіх сферах діяльності підприємства: НДДКР, економіці, фінансах, соціальній сфері, виробництві, маркетингу тощо, а також суттєво впливають на зовнішнє середовище підприємства (регіон, галузь і т.д.). Зважаючи на це, на нашу думку, об'єктивна всебічна оцінка ефективності інноваційної діяльності підприємства повинна базуватися на максимально можливому врахуванні її основних складових.

На основі дослідження взаємозв'язку і взаємозалежності понять «ефективність» та «ефект», пропонується виділити складові ефективності інноваційної діяльності підприємства, орієнтуючись на висвітлені в літературі види ефектів від інноваційної діяльності.

В працях українських і російських фахівців наявні різні точки зору щодо кількості й переліку ефектів від інноваційної діяльності. Найчастіше виділяють три взаємопов'язані ефекти: науково-технічний, економічний та соціальний. Науково-технічний ефект є результатом прикладних досліджень, дослідно-конструкторських робіт і етапу освоєння. Показники науково-технічного ефекту відображають зміну техніко-експлуатаційних та споживчих характеристик продукції, ступінь технічного удосконалення робіт і послуг. Економічний ефект враховує у вартісному вираженні усі види результатів і витрат, обумовлених здійсненням інноваційної діяльності на підприємстві. Соціальним ефектом вважають результат інноваційної діяльності, який сприяє задоволенню потреб людини і суспільства, та оцінюється в основному якісними показниками [11]: покращанням здоров'я, підвищенням коефіцієнта інтелектуальності людини, розвитком демократії, освіти, задоволенням естетичних потреб тощо.

У роботах [5, 6, 11-13] крім зазначених вище ефектів розглянуто екологічний ефект від інноваційної діяльності, який проявляється у зменшенні викидів шкідливих компонентів у атмосферу, ґрунт і воду, зниженні відходів виробництва, збільшенні рівня його ергономічності, підвищенні екологічності продукції, що випускається, та ін.

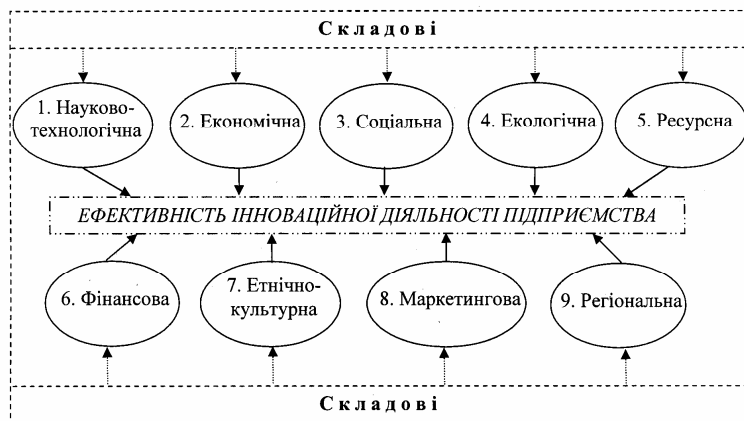
Вплив інноваційної діяльності на обсяг споживання різних видів ресурсів на підприємстві автори [5, 6, 12, 13] пропонують оцінювати за допомогою ресурсного ефекту. Особливо актуальне визначення цього виду ефекту для тих підприємств, перед якими стоїть проблема обмеженості, дефіцитності або неможливості відтворення ресурсів, необхідних для їхнього функціонування.

Виділяють також фінансовий ефект від інноваційної діяльності, який автори [12, 13] пропонують визначати за допомогою аналізу впливу інноваційної діяльності безпосередньо на фінансові результати підприємства.

Н.Краснокутська [11] підкреслює наявність взаємозв'язку всіх ефектів від інноваційної діяльності та виділяє крім розглянутих вище видів (соціально-політичного, науково-технічного, економічного та екологічного) такий вид ефекту як етнічно-культурний. Цей ефект є побічним результатом входження в новий спосіб життя постіндустріальної епохи та адаптації людей до стрімких змін, зумовлених нею. Оцінка етнічно-культурного ефекту належить до найскладніших у методологічному аспекті проблем ефективності інноваційної діяльності.

Г.Ковальов [14] крім розглянутих вище науково-технічного та екологічного ефектів від інноваційної діяльності виділяє також маркетинговий і регіональний. Маркетинговий ефект визначається як економія за рахунок скорочення часу виходу товару підприємства на ринок, а регіональний ефект вимірюється зростанням кількості робочих місць в регіоні, поліпшенням його забезпечення ресурсами, споживчими товарами тощо.

На основі нашого дослідження та аналізу видів ефектів від інноваційної діяльності підприємства пропонуємо виділяти такі складові її ефективності: науково-технологічну, економічну, соціальну, екологічну, ресурсну, фінансову, етнічно-культурну, маркетингову та регіональну (рисунок). Зазначимо, що науково-технологічна складова пропонується як більш ємна за науково-технічну, вона має забезпечити врахування наукових, технічних і технологічних аспектів інноваційної діяльності підприємства.

Рекомендовані складові ефективності інноваційної діяльності підприємства

На нашу думку, врахування всіх дев'яти складових ефективності

інноваційної діяльності для її оцінки є досить громіздким і не відповідає вимогам оперативності, оскільки велика кількість інформації, отриманої в результаті розрахунків, безперечно ускладнить процес оцінки. Тому пропонується виділити найважливіші складові ефективності інноваційної діяльності підприємства, на базі яких слід сформулювати методику її оцінки. Для реалізації поставленого завдання було проведено ранжирування виділених дев'яти складових ефективності інноваційної діяльності на основі експертних оцінок.

Експертам було запропоновано проранжувати перелічені вище складові ефективності інноваційної діяльності підприємства в порядку зменшення їх значущості для її оцінки. В результаті була визначена пріоритетність врахування складових ефективності інноваційної діяльності підприємства для її оцінки, а саме: економічна → науково-технологічна → маркетингова → соціальна → фінансова → ресурсна → екологічна → регіональна → етнічно-культурна.

Для перевірки узгодженості рішень експертів використовувався коефіцієнт конкордації, отримане значення ($W=0,828$) якого свідчить про високий ступінь погодженості експертів щодо пріоритетності складових ефективності інноваційної діяльності підприємства. На основі експертних оцінок був здійснений відбір семи складових ефективності інноваційної діяльності підприємства, які найбільше впливають на її оцінку. До них належать економічна, науково-технологічна, маркетингова, соціальна, фінансова, ресурсна та екологічна складові.

Запропонований методичний підхід до оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства полягає у виділенні найбільш вагомих її складових, врахування яких дозволить надавати максимально всебічну та об'єктивну оцінку. В процесі подальших досліджень передбачається формування системи показників для оцінки ефективності інноваційної діяльності підприємства з урахуванням виділених її основних складових.

1. Наукова та інноваційна діяльність в Україні / Держкомстат. – К., 2006. – 360 с.
2. Крылов Э.И., Журавкова И.В. Анализ эффективности инвестиционной и инновационной деятельности предприятия. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 384 с.
3. Соловьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций). – К.: Феникс, 2004. – 560 с.
4. Хрив П.С., Собко О.М. Активізація інноваційної діяльності промислових підприємств регіону. – Тернопіль: ТАНГ, 2003. – 180 с.
5. Василенко В.О., Шматько В.Г. Інноваційний менеджмент. – 3-тє вид., вип. та доп. / За ред. В.О.Василенка. – К.: Центр навч. літ-ри, 2005. – 440 с.
6. Йохна М.А., Стадник В.В. Економіка і організація інноваційної діяльності. – К.: Вид. центр «Академія», 2005. – 400 с.
7. Українсько-російський економічний тлумачний словник / Авт.-упор. В.М.Копоруліна. – Харків: Факт, 2005. – 400 с.

8. Економічна енциклопедія: У трьох томах. Т.1 / Редкол.: С.В. Мочерний та ін. – К.: Вид. центр "Академія", 2000. – 864 с.
9. Бойчик І.М. Економіка підприємства. – К.: Атіка, 2002. – 480 с.
10. Іваниченко В.В. Управление эффективностью использования ресурсов производства. – Харьков: ХНЭУ, 2005. – 368 с.
11. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент. – К.: КНЕУ, 2003. – 504 с.
12. Економіка і організація інноваційної діяльності / За ред. А.М.Стельмашука. – Тернопіль: Економічна думка, 2001. – 176 с.
13. Козинец В.П., Малый В.В. Подготовка инноваций и управление проектами / Под ред. проф., д.э.н. В.А.Ткаченко. – Днепропетровск: Пороги, 2006. – 482 с.
14. Ковалев Г.Д. Основы инновационного менеджмента / Под ред. проф. В.А.Швандара. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 1999. – 208 с.

Отримано 06.06.2007

УДК 332.14

К.А.ФИСУН, канд. техн. наук

Харьковская национальная академия городского хозяйства

СИСТЕМА ВЫБОРА ВАРИАНТОВ РЕАЛИЗАЦИИ ПРОГРАММЫ В СФЕРЕ ПРОЕКТИРОВАНИЯ ИНФРАСТРУКТУРЫ РЕГИОНОВ

Рассматриваются различные формы государственно-частного партнерства в сфере проектирования и управления инфраструктурой регионов. Приводится экономический механизм выбора интенсивностей выполнения проектов, который в целом удовлетворяет требованиям построения механизма «честной игры».

Необходимость принимать решения в ситуации разной степени информированности является основной проблемой при консолидации усилий между региональной администрацией и частными предприятиями в сфере планирования развития инфраструктуры. Не существует совершенных договоров о прибыльном партнерстве, с одной стороны, а с другой – всегда существует необходимость учета общественных потребностей населения региона.

Характеристика конечного продукта, формируемого в результате функционирования региональной инфраструктуры, обуславливает состав направлений, в рамках которых могут планироваться программные, объединяющие целевые проекты и задания. Экономическая теория долгое время игнорировала специфическое влияние государственной инфраструктуры на экономическое развитие страны (региона). Промышленно развитые страны, согласно теории Дж. Н. Кейнса [1], ориентировались на то, что экономика развивается благодаря спросу и что роль государственных расходов состоит в его стимулировании. В 70-х годах XX ст. эта модель макроэкономического развития была подвергнута сомнению: на смену экономике, зависящей от спроса, пришла экономика конкурентного предложения. Одним из результатов